

лакен и т.н. Европейската карта на пътуващия Вазов е отбелязана с твърде малко литература: „Извън България“, „Пилат“, „При брега на Дъмбовица“, „Един ден в сръбската столица“, „България при Босфора“ и др.³ Колкото и малобройни да са на фона на обемното му творчество, тези текстове все пак ясно демонстрират лекотата, с която писателят влиза в наративната роля. С тях Патриархът като че ли небрежно (пътьом) отбелязва: *Ето така бих могъл (мога) да разказвам, описвам, пресъздавам за вас пътуванията си, да прокарам българските литературни пътища по Европа, стига да смятах, че е важно, че е моя задача.*

Швейцарските му бележки, останали всъщност в единственото число на една „бележка“ за един-единствен ден в Швейцария („Пилат“), нахвърлят цял регистър от възможни гледни точки и съответстващи им стилистики. Устойчиво е спазена жанровата маска – наблюдаването, способността за съзерцателна дистанцираност, но и за скъсената перспектива на фактичното, балансът между спонтанното на чувствата и информативната стойност на знаенето, между дескрипция и фабула са постигнати. След ироничното вмятане за разликата между барометъра на жителите на Люцерн (връх „Пилат“) и барометъра на софиянци (Витоша) вдвояването на перспективата на наблюдение привидно е напуснато, за да се завърща след това многократно при всеки детайл на описанието, при всяко включване на информационни данни („*Той е висок 2123 метра над морето. Почти колкото Черни връх на Витоша*“), при изблика на възторжено почитание („*Аз си смислих за нашата Витоша, от която се отваря панорама, наистина от друг характер, но не по-малко величава, даже повече от тая...*“)⁴.

И докато траекторията на описанието криволичи след маршрута на пътуването, динамиката на възможните наративни позиции съвсем не се изчерпва с резките преходи между *свое* (родния топос) и *чуждо*. Описващият, сам сред тълпата туристи, е отчужден не по силата на културни, етнически, езикови, социални граници, а през ролята си на творец. Техният текст, произведен като матрица на масовата потребност и тиражиран в неизбежния за туриста пътеводител, и Неговият не се засичат, противоречат си в мярата за красиво, в устойчивостта на погледа, в числата и цветовете, в смешното на името (върхът, висок почти колкото витошкия Черни връх носи битово ниското име „Езел“ и оттук нататък в описанието ще е просто „чуката Магаре“) или пък във възвишеното на името (никакви преводи, никакви иронии по отношение на „Юнгфрау“ не са позволени – думата е белязана с почерка на Шилер, или беше Хайне?). Динамиката на тази наративна стратегия има своя собствена кулминация. След може би най-пространния пасаж на „чисто“ пътеписно поведение, в който изкачването по вертикалата съставлява до максимум глаголната температура („*Ето ни и до облаците вече... Големи късове облаци пълзят по пустинните скали, които набучват висотите на Пилат... Ето влезнахме в облак... Издигаме се над облаците...*“), след чистия възторг от преодолените граници не на сетивността, а на самото фантазно, следва пряк сблъсък с чуждия (масовия) текст: „*И за всичкия тоя вертикален вървеж в пътеводителя ми стои само „Voir, admireret ne rien lire“. И как може човек да чете при такова фантастическо пътешествие!*“ (Вазов 1977: 278–279)

Четенето, сякаш твърди Вазовият пътешественик, трябва да се е случило предварително, да е провокирало чувствата, мисълта, въображението, да е начертало истинския път на пожеланите срещи с природата, с чуждото и не-